

a Magyar Nemzeti Bizottság közleményei

16. évfolyam - 6.szám

2008. december hó

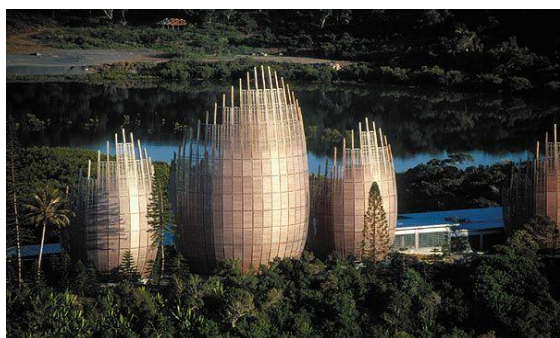
A TARTALOMBÓL

Műemléki bonusz-rendszer Sydneyben

A verespataki bányaberuházási terv és a kulturális örökség

Renzo Piano kulturális központja Új-Kaledóniában

Zangla, Ladakh (Észak-India) – Királyi Palota felmérése és gyorsbeavatkozások

Kairó... az elképzelhetetlen város (1.rész)

**Emlékezzünk rá, hogy...
Rejtett évfordulóink**

Műemléki bonusz-rendszer Sydneyben

Az ausztráliai Sydney belvárosában egy olyan, állami és városi anyagi forrásoktól független műemlékvédelmi rendszer működik, amely méltó a figyelemre, mivel jó példával szolgálhat nagyobb városainkban.

A cél a város örökségi értékeinek - ez döntően műemlék épületeket jelent - megőrzése és jó karban tartása, illetve ennek érdekében a tulajdonosi, üzleti, beruházói szféra érdekeltté tétele a megtartásban és helyreállításban. Az Örökségi Alapterületi Rendszer (Heritage Floor Space Scheme) egy alapterületi bonuszra épül, amelyre a műemlékjegyzékben szereplő védett épületek helyreállításával lehet szert tenni. A bonusz nagysága függ a műemlék telekméretétől, az épület alapterületétől, szintterületi mutatójától, és ezek különböző kombinációi alkotta képletekkel számolható ki, függően attól, hogy adófizetési kötelezettség terheli-e a műemléket, vagy sem. Az odaítélt bonusz csökkenthető, ha az eredeti műemléki érték a helyreállítás során kárt szenved, illetve ha a korábbi beavatkozások során létrejött értékcsökkenés okait az új helyreállítás során nem szüntetik meg.

Frissen helyreállított, hagyományos teraszos házak a felhőkarcolók árnyékában

Sydney belvárosa

A bonusz végső soron bizonyos számú négyzetmétert jelent, amely szabadon felhasználható a belváros területén minden olyan építkezésnél, amely a rendezési tervben szereplőnél nagyobb szintterületi mutatóval számol, és ugyanakkor a tervezett épület magassága meghaladja az 55 métert. Ilyen épületeket kizárólag csak megfelelő mennyiségű bonusz-négyzetméter birtokában lehet építeni. A szükséges bonusz mértékét is egy képlet szolgáltatja, és függ a telekmérettől, a szintterületi mutatótól, a jogszabályi korlátoktól. Befolyásoló tényező lehet az új épület funkciója is. Tervpályázat útján születő tervek esetében a szükséges bonusz négyzetméterek száma feleződik.

Egyáltalán nem előírás az, hogy az új épület építetője saját maga rendelkezzen olyan műemlékkel, amelyet helyreállítva megszerezheti a szükséges bonuszt, azt a bonusz négyzetméterek „piacán” is megvásárolhatja, olyan műemlék-tulajdonosoktól, akiknek az épületük helyreállítása következtében a bonuszt már odaítélte a városi tanács. Jelenleg mintegy 500 ausztrál dollár (kb. 70-75000 forint) egy-egy bonusz négyzetméter piaci értéke. A városi tanács által működtetett, illetve koordinált rendszerrel az utóbbi évtizedekben komoly műemlékvédelmi eredményeket értek már el.

A Queen Victoria Building madátávlatból

A Queen Victoria Building

A leglátványosabb példa az 1898-ban „neobizánci” stílusban épült Queen Victoria Building (tervező: Georg McRae) üvegtetővel megvilágított, egykori terménypiac, amelynek eredeti funkciója már az I. világháború után megszűnt, és amelyet később már az elbontás fenyegetett. 1986-ban elkészült, mintaszerű helyreállítása következtében mára a város egyik legnépszerűbb találkozó- és étkező helyévé, bevásárló passzázsvá, egyben prosperáló vállalkozássá vált. A hosszan elnyúló, monumentális, de „csupán” háromemeletes épület megtartásához azonban jelentősen hozzájárult az ezáltal elnyerhető bonuszok mennyisége is, amelyek segítségével a közelben két toronyházat is a normális esetben engedélyezhetőhöz képest másfélszeres magasságig lehetett továbbépíteni.

A Victoria passzázs

Hasonló rendszer alighanem Budapesten is kidolgozható lenne, a szabályokat természetesen a helyi adottságokhoz alakítva. Nyilvánvalóan nem lehetne például egy-egy belvárosi kerületen belül alkalmazni, az értelmes hatókörzet az egész főváros lehetne. A historizáló belváros és a Budapesthez csatolt régi településközpontok kisebb-nagyobb lakóházainak felújításáért mondjuk a Róbert Károly körút vagy a külső Váci út mentén, esetleg Csepel területén lehetne 4-5 extra emeletet „nyerni”. Újpest, Kőbánya vagy Óbuda természetesen önmagában is tudná alkalmazni a rendszert, amennyiben az igazodna az egész főváros elképzeléseihez.

Lóvei Pál

A verespataki bányaberuházási terv és a kulturális örökség

A Roşia Montană Gold Corporation-t alapvetően két vállalkozás hozta létre. 80%-os részzel és részesedéssel a Gabriel Resources nevű kanadai vállalkozás, amelyik azonban Toronto mellett offshore céggként Barbadosban (!) van bejegyezve. A másik a 19,3% részesedésű román állami vállalat, a Minvest. A maradékon három kisebb befektető osztozik. A Gabriel Resources számítása szerint mintegy 10 millió uncia

(283,5 t) arany és a mintegy 47,6 millió uncia (1349,4 t) ezüst kitermelése várható. A beruházás finanszírozásához a Gabriel Resources hitelért folyamodott a Világbankhoz, a kérést azonban a bank elutasította. Ezt követően kénytelen volt részvényeinek egy jelentős részét a tőkeerős Newmont Mining Corporation-nek átengedni, hogy biztosítani lehessen a beruházás költségeit.

A Verespatakon tervezett külszíni bányában elsősorban nátriumcianidot használó aranykinyerési eljárást alkalmaznák, amelynek során olyan koncentrált aranyvegyület keletkezik, amelyből megfelelő eljárással már viszonylag egyszerűen kinyerhető az arany. Míg azonban elméletileg 0,3-0,4 g cianid elegendő lenne 1 tonna kőzetből a benne lévő arany kinyerésére, a valóságban ennek a többszörösét használják föl, tonnánként 300-2000 g-ot. A veszélyes anyag részben visszanyerhető, de jelentős része az ülepitő medencébe kerül. A cianidion literenkénti koncentrációja 1 mg-ra csökkenthető, de még ez is halálos mérgező a halaknak és egyéb élőlényeknek. A cianidos eljárást rendkívül mérgező volta miatt világszerte, így Kanadában is betiltották. A WHO ajánlása szerint a cianidion ivóvízben megengedhető koncentrációja 0,1 mg/l.

A tervezett robbantások és általában a bányászati tevékenység olyan pusztítást végezne, hogy ennek ismeretében teljesen hiteltelen az állítás, miszerint ilyen körülmények között a megőrzésre és műemléki helyreállításra kijelölt néhány objektum: a történelmi központ, néhány régészeti műemlék és összesen két(!) rövid római tárnaszakasz egyáltalán megmaradhatna, méltó konzerválásukról és műemléki bemutatásukról nem is beszélve.

A tervezett nagyberuházást nyilatkozatban ellenzi a Román Tudományos Akadémia. Az ICOMOS Romániai Nemzeti Bizottsága 2001-ben a helyszín veszélyeztetettségéről nyilatkozott, az ICOMOS több (2002, 2003, 2005) közgyűlési határozatban hívta fel az illetékesek figyelmét a potenciális világörökségi helyszín kulturális és természeti értékeinek veszélyeztetettségére. Ugyanezt tette az Europa Nostra közgyűlése és az International Union of Architects. Világszerte 1038 tudós tiltakozott nyílt levélben a pusztítással és veszélyekkel járó beruházás ellen.

Verespatakon (Roşia Montană) minden kor aranybányászatának megvannak a tárgyi emlékei, beleértve a változatos és kiterjedt, 10 km-nél hosszabb ókori bányajáratokat, a vízvezető rendszereket és lépcsőket, létrákat, eszközöket. A bányajáratok hosszukkal és gondosan vésett szabályos formájukkal emelkednek ki az átlagból. Eddig csak Verespatakról ismert olyan epigráfiai anyag, amelyből a római bányászközösség összetételére és életére hitelesen lehet következtetni. A viaszos táblák szerződésai az UNESCO által néhány éve bevezetett újabb

kategória, a szellemi örökség kimagasló, egyedülálló emlékei. Ilyen, évezredek átívelő és mai bányászközösségekben továbbélő örökséganyaggal egyetlen római (arany)bánya sem rendelkezik.

Verespatakon 41 műemlék, műemléki együttes van. Ide tartozik az utóbbi évek előzetes ásatásain feltárt néhány régészeti műemlék is, meg a település templomai. Védett terület ezen kívül a Bányászati Múzeum magját alkotó római bányajárat és környéke. Régészeti védettsége van több

római települési egységnek és temetkezési helynek, valamint a Cătălina Monulești (a viaszostáblák lelőhelye) és a Cărníc hegy római bányajáratainak.

A Verespatak helyén létesült bányásztelepülés, Alburnus Maior és a többi daciai aranybánya a római politikában többször is döntő szerepet játszott. Traianus részben ezért hódította meg a tartományt, az innen nyert aranyból építtette meg római forumát és számos egyéb kivételes műemléket. Hadrianus szinte biztosan ezért nem ürítette ki más traianusi hódításhoz hasonlóan a Traianus által meghódított provinciát.

Megvalósulása esetén a bányászati program a kulturális örökséget alapjaiban veszélyeztetné. A frissen föltárt és gazdagon dokumentált régészeti műemlékeket, amelyek azonban még messze nem ismertek hiánytalanul, szinte kivétel nélkül megsemmisítené, elpusztítaná, és csak néhányat hagyna meg. Továbbá egy nagy hagyományú bányásztelepülést (Szarvaskőt (Corna) is beleértve) gyakorlatilag megsemmisítené, hiszen a szigetszerűen meghagyott városközpont néhány épülete csak torzója lenne a réginek, furcsa, érthetetlen, környezetébe soha nem illeszkedő csonk. A beruházás véglegesen megsemmisítené a római kori aranybánya szinte teljes egészét, ráadásul annak a veszélye is fennáll, hogy a szükségszerűen kutathatatlan járatokban esetleg rejlő és elrejtett tárgyi régészeti anyag úgy semmisülnének meg, hogy még csak tudomást sem szereznénk róluk.

A Roșia Montană Gold Corporation által tervezett külszíni aranybányászat - amely alapvetően a robbantásos kőzetbontást és a cianidos technológiára alapozó aranykinyerést óhajtja alkalmazni - nem támogatható, sőt határozottan elutasítandó. A térség számára csupán egy, a természeti és kulturális környezetet, a műemlékeket és településeket egyaránt tiszteletben tartó, mérsékelt aranybányászati tevékenység képzelhető el, ami másodlagos szerepet játszana a térség lakosságának elsősorban a gazdag műemléki és természeti értékekre támaszkodó, kulturális turizmussal kapcsolatos tevékenysége mellett. Ebből a szempontból döntő fontosságú kérdés, hogy Románia javasolja-e feltenni Verespatak térségét világörökségi listájára a kulturális táj kategóriában.

Mivel az ICOMOS Románia legutóbbi határozati javaslata is hivatkozott Verespatak potenciális világörökségi értékére, bízunk benne, hogy a román kormány ebben látja a térség hosszú távú fejlesztő erejét, és nem a néhány év alatt kimerülő, és a minden értéket elpusztító külszíni fejtéssel sivár pusztaságot, esetleg végzetes természeti katasztrófát eredményező aranybányászatban. Ez a nyersanyag-kitermelést megfelelő keretek között tartó, a kulturális örökség rangját és szerepét, nemkülönben térségformáló gazdasági erejét is felismerő döntés hozná meg az igazán helyes, hosszú távon is kifizetődő megoldást, amely a település és a környék lakóinak az igazi felemelkedését biztosítaná.

Az ICOMOS Québecben rendezett 16. közgyűlése 2008. október 4-én ismételten napirendre tűzte Verespatak ügyét. A határozati javaslatot az ICOMOS Romániai Nemzeti Bizottsága és a Régészeti Emlékhelyek Tudományos Bizottsága (ICAHM) közösen dolgozta ki és nyújtotta be. Ez előbb felsorolja a kedvező fejleményeket, vagyis azt, hogy a román Környezetvédelmi Minisztérium felfüggesztette a Roșia Montană Gold Corporation által benyújtott környezetvédelmi hatástanulmány értékelését, hogy egy jogerős bírósági ítélet visszavonhatatlanul visszaállította a Cărníc-hegyre vonatkozó, időközben jogellenesen megszüntetett régészeti védelmet, egy másik pedig jogellenesnek minősítette a Verespatak településre illegálisan hozott urbanisztikai tervet, amely éveken át minden fejlesztést megakadályozott, majd felhívja a figyelmet a Verespatakot és a környéket fenyegető bányászati tervek veszélyeire. A Közgyűlés megszavazta a határozatot, és hangsúlyozva a külszíni aranybányászat kulturális örökséget pusztító hatásait, állást foglalt azok megőrzése, fenntartása mellett, kérte a román illetékesek határozott beavatkozását, valamint felajánlotta ehhez szakmai segítségét.

Visy Zsolt

Renzo Piano kulturális központja Új-Kaledóniában

Jean-Marie Tjibaou, a francia tengeren túli terület Új-Kaledónia bennszülött lakosságának politikai vezetője, 1988-ban egyezményt kötött a francia kormányzattal egy kulturális központ létesítéséről a sziget fővárosában, Nouméában. A függetlenségért küzdő őslakos kanakokkal való kiegyezés egyik lényeges pontjaként a program bekerült a „Köztársaság központi programjai” közé (hasonlóan a Louvre piramisához és a párizsi Nemzeti Könyvtárhoz), és az 1990-ben kiírt nemzetközi tervpályázat győztese, Renzo Piano tervei szerint 1995-ben megkezdődött az építkezés. Az 1989-ben – egy éppen az egyezmény ellen tiltakozó, szélsőséges honfitársától elkövetett – merénylet áldozatává lett Tjibaou nevét felvevő intézményt tíz évvel ezelőtt, 1998-ban nyitották meg.

A helyszín maga is kultikusnak számít, Tjibaou kezdeményezésére itt rendezték meg még 1975-ben a kanak kulturális újjászületés kezdetét jelző „Melanézia 2000” fesztivált. A tengerparti lagúnába benyúló, 8 hektáros félszigeten áll a mintegy 8200 m² alapterületű épületegyüttes, a parti vízsávot benövő mangrove erdő és a domboldalról leereszkedő, erdős liget karéjában. A növényzet hiányait, rafinált új hangsúlyokat is teremtve, a sziget sajátos flórájának igen látványos, „élő kövületek”-nek számító fenyő- és pálmafajtaival pótolta. A pompás park – a magyarázó szövegek jelezte oktatási célszöveget tekintve akár botanikus kertnek is nevezhetnénk –, az építész elképzeléseinek megfelelően, szervesen együtt él az épületekkel. Az időnként üvegfalakkal váratlanul kinyíló belsőből kitekintve egy-egy épületsarok, íves csarnokfal simul bele a mélykék ég alatt harsogó zöldekbe. A mangrove mocsárba lábakra állított, ácsolt szerkezetű sétányról, a központ körül kanyargó, a kanakok teremtésmitológiáját, életmódját, hitvilágát bemutató gyalogösvény nyiladékaiból csak egy-egy izgalmas képkivágat erejéig bukkan fel valamely épületrészlet, hogy a domb oldalának távlatából, illetve a tengerből felől az összkép harmóniájával is szolgáljon.

Az épületegyüttes terve a kanak falvak gondos tanulmányozása nyomán született. A látványt tíz kör alaprajzú, a félsziget gerincvonalán álló, „ház” magasba nyúló, ívesen előre hasasodó kagylóhéja határozza meg – a függőleges ragasztott fa bordák közeit vízszintes lamellák töltik ki, a felső részeken egyre ritkásabban, hogy végül már csak a szabadon álló, a közép felé egyre jobban magasodó bordák rajzoljanak csúcsos ívet az égboltra.

Csak közelről, illetve hátulról látszik, hogy a kunyhók szerkezete valójában kettős héj: az alapozásba kapcsolt fém csuklópontokról az ívelt borda mögött egy függőleges tartó emelkedik, és a kettőt egymással és a szomszédos elemekkel ezüstös acélmerevítők kapcsolják össze egy rugalmas térszerkezetté. Mára a különlegesen ellenálló fafajtából készült elemek is ezüstös patinát kaptak, így színük hasonult a sziget tengerpartjain sorakozó kókuszpalmák törzséhez. A térfal a belső bordasor hátoldalánál húzódik, a funkciótól függően fa vagy üveg elemekkel. A tenger felől érkező trópusi viharok hatását a tervezés során szélcsatornás modellkísérletekkel vizsgálták, hogy a szerkezetek állékonyságát 230 km-es szélsőségek és földrengés esetén is biztosítsák.

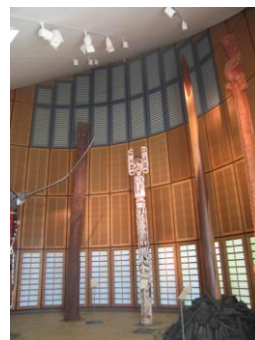
A viharokkal szembeni ellenálló-képesség azonban már a példaképként szolgáló kanak épületeket is jellemzi. A

szigetország egyes vidékein ma is álló, magas, kúp alakú, törzsfőnöki kunyhók - melanéz „nagyház” - héját hajlékony fatörzsek tartják, amelyek közeit vízszintes elemekkel merevített növényi levélfonat tölti ki, kívülről a vizet lepergető zsúpréteggel. A Tjibaou-központ épülete közelében felépített, hagyományos kanak település kunyhói között ilyenek is találhatóak, az ajtófélfákra és a bejárat fellépőjére faragott szellemörökkel, a belsőben is díszesen faragott fa elemekkel, az építményeket megkoronázó, egyetlen darabból faragott, impozáns tetőcsúcsokkal.

A központ távlati képét meghatározó, 22, 28 és 33 méter magasságú házak három csoportot - „falut” - alkotnak, amelyeket a mögöttük húzódó, mindkét végén a parkból bejárható, enyhén ívelt, széles folyosó, a bennszülött településekre jellemző, ünnepi „sétány” kapcsol össze. A folyosó már a növényzet által jórészt elrejtett, lapos tetejű lepenyépület részét képezi, amelynek különböző mélységű termei a folyosónak a kunyhókkal átellenes oldaláról nyílnak. Ezek a részek a terepviszonyokat kihasználva helyenként lefelé egy alsó szinttel bővülnek. A helyiségeket lamellákkal árnyékolta, nagy üvegfelületek határolják. Az állandó nyárban a minden irányba megnyitható terek átszellőzését, árnyékolását, hűtését számítógép által vezérelt nyílások és lamellák szolgálják.

A Piano-alkotta három „falut” közül az első múzeumként szolgál: egyik házában a bennszülöttekről szóló film pereg, a „klánok kunyhó”-jában a 19-20. század folyamán szétszóródott, hagyományos kanak tárgykultúra európai és ausztráliai múzeumokból visszakölcsonzott, hiteles régi darabjait mutatják be, a harmadik „szellem-ház”-ban pedig Új-Guinea, Pápua-Indonézia, Vanuatu, Új-Zéland és Ausztrália bennszülött művészeitől rendelt, eltérő stílusukkal és formavilágukkal különösen látványos együttest alkotó „totemoszlopok” magasodnak. A folyosó túloldalán lévő terem a dél-csendes-óceáni régió kortárs művészetének otthona. A Központ 1995-ben alapított művészeti gyűjteménye mára 800-nál több alkotást számlál, és a helyi művészek munkáit tudatosan a környező égtájak nemzetközi összefüggéseiben mutatja be. Egy külön kunyhót foglal el a barátságos kávézó.

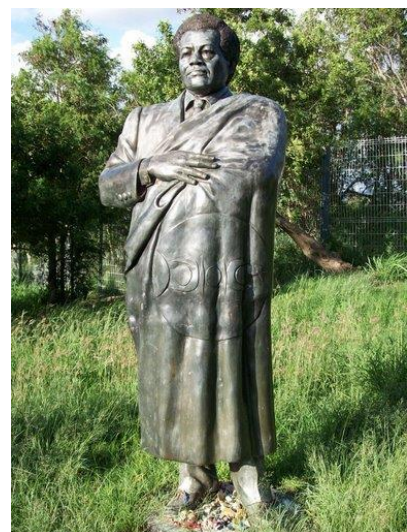
A második „falu” házaiban egy ideiglenes kiállításoknak helyet adó tér, továbbá egy hagyományos és egy audiovizuális könyvtár kapott helyet - faberendezésük része az eredeti tervnek. A lepényépületbe egy további, kétszintes kiállító-terem és igényes tárgyakat árusító ajándékbolt került. A folyosón fotókiállítás látható, a két „falu” között hátulról nyíló bejárat csarnokban és a folyosó előtereket alkotó bővítményeiben monumentális, az épülettel együtt élő, kortárs szobrok állnak.

A harmadik „falu” egyik részlege a névadó életének állomásaival és a kanak függetlenségi mozgalom eseményeivel ismerteti meg a látogatót, és itt hasonlítható össze Piano modelljével a tervpályázatra készült négy másik makett is. További helyiségek a bennszülött közösség legkorszerűbb eszközöket is felhasználó, a modern élettel együtt élő hagyományőrzésének oktatóközpontjaként szolgálnak. A műtermekben helyi és meghívott külföldi művészek alkothatnak közösen, heti váltásban iskolai osztályok gyakorolhatják őseik kézműves technikáit, tanulhatják táncaikat és zenéjüket. A foglalkozások helyszíne lehet azonban a szabadban is: a hagyományos település kunyhói között álló fák árnyékában, a központ folyosójának szellős előteteje alatt, a kanak ösvény teresedéseiben és a domboldal amfiteátrumában mindenfelé vidáman zsidongó, játszva tanuló, gyönyörű gyerekekkel találkozhat az ember. A szállásuként szolgáló, tájba simulóan lapos épületek a terület egy a közönségforgalomtól távoli sarkában állnak.

A központot és a gyerekeket Jean-Marie Tjibaou bronzba öntött, kanak zászlóba burkolt alakja vigyázza a domboldal magasából. Az ő várákozásainak megfelelően a helyi közéletbe, kultúrába, „nemzettudat”-ba láthatóan szervesen izesülő kulturális központ mára Nouméa és egész Új-Kaledónia egyik legfontosabb turista-látványosságává, kulturális zarándokhelyévé is vált. Eldugottsága okán mégsem ismert még eléggé, pedig összetett gondolatvilága, tiszta szerkezetei, úttörő technikai megoldásai, a környezetével való harmonikus kapcsolata a 20. század végének egyik legjelentősebb építészeti alkotásává emelik. Sok szempontból külön, mint az új-kaledóniai épületegyüttest is tervező Renzo Piano-t világhírré segítő, egy csapásra modern építészeti kultuszhelyévé vált, párizsi Pompidou-központ.

Lóvei Pál

ZANGLA, LADAKH, ÉSZAK-INDIA KIRÁLYI PALOTA FELMÉRÉSE ÉS GYORSBEAVATKOZÁSOK

Projektvezető: Irimiás Balázs, építész, Munkatársak: Építészek: Barcza Gergely, Samin Etienne
Statikus: Olosz Emese (Kulturális Örökségvédelmi Szakszolgálat), Oktatási program felelőse: Nagy Olga,
Operatőr: Gulyás Tibor

A Himalája indiai nyúlványában, Ladakh államban, Zangla nevű településtől mintegy 1,5 km-re és 100m szintkülönbségre áll egy elhagyatott palota, amiről a legenda és a tudomány egyaránt úgy tartja, hogy itt élt és gyűjtötte az anyagot világhírű művéhez, a tibeti-angol szótárhoz, Kőrösi Csoma Sándor. A palota állapota aggodalomra adott okot, ami sürgős beavatkozásokat igényelt. Magántámogatók segítségével önkéntesek indultak útnak 2008. augusztus elején, hogy már az idén a legfontosabb állagvédelmi beavatkozásokat véghezvigyék. Ehhez az önkéntes csapathoz csatlakozott a Kulturális Örökségvédelmi Szakszolgálat immár állami

támogatásként. Az épület felmérése, dokumentálása után, elsőként az épület jelentős kultúrtörténeti részeit tartalmazó északi szárny állagmegóvását, megmentését irányozták elő, amelynek eredményeképpen helyi anyagok felhasználásával és hagyományos technológiával készültek a megerősítések. A Csoma-szoba falai repedéseinek sárhabarccsal történő tapasztása, a kiomlott falszakasz újralfalazása és a tetőről a víz elvezetése, illetve az évszázados fa szobrokat és tankákat (textileket) tartalmazó szentély bevilágítójának újraépítése voltak az idei beavatkozás lényeges elemei.

Az épület leírása:

A forrásokban kolostorként is említett épület egy erődített város főúri palotája volt. A kolostor elnevezést (és tévhitet) a település fölé húzódó elhelyezkedése és az egykori főúr szolgálatában álló – itt élő – szerzetesek miatt kaphatta.

Az épület földszintjén az állatok téli szállása, az első emeleten takarmány és élelmiszer raktárak illetve kis szolgálakások, a második emeleten királyi lakosztály konyhával és lakoszobákkal, a harmadik emeleten pedig szentély és szerzetesi lakás kapott helyet. Ez utóbbi helyiséget azonosította és jelölte meg, mint a Csoma szobája 1928-ban Baktay Ervin.

Az épület – a függőleges irányú közlekedést biztosító háromszintes déli szárnyra illetve – a Csoma-szobát és az értékes szobrokat és textileket tartalmazó (ma is használt) szentélyt tartalmazó – négy szintes északi szárnyra tagozódik.

A sziklára épült palotánál többféle falazati rendszert alkalmaztak; a különböző magasságokig felfutó egyszerű sárhabarcsba rakott és fa-koszorúkkal erősített kőfalaktól, vertvályog és vályogtéglából falazott falazatokig.

A szintek között ágacskákkal (talbook) áthidalt, vályoggal tapasztott gerendafödémek húzódnak. A zárófödém is hasonló rendszerű, viszont a tapasztás egy markalak nevű agyagréteggel készült, mely egy olyan helyi agyagtípus, melynek vízzáró tulajdonságai jobbak a közönséges agyagénál. A gerendák közvetlenül a falakra támasztanak, mind a kő-, mind a vályogfalak esetében, jelentős repedéseket okozva különösen a vályogfalakban, de a kőfalakban is (lásd Csoma-szoba járószintjének fődéme). A szintek között kőlépcső, a felsőbb szinteken létrák, falépcsők vezetnek.

Az épülethez helyileg megtalálható alapanyagokat alkalmaztak, melyek lelőhelyeit a falubeliek ma is ismerik, és építkezéseiknél felhasználják.

A palotának gyakorlatilag nincs egyetlen ép fala vagy fődéme sem, mely egyrészt az épület korának másrészt az eredeti építési hibáknak de legfőképpen a karbantartás hiányának köszönhető. Falain

jelentős repedéseket találunk, néhol már leszakadt falrészekkel, földemein beszakadt illetve beázásokat mutató szakaszokkal.

Gyorsbeavatkozások, helyreállítási munkálatok

A három építészből és egy-egy statikusból, kommunikáció szakos egyetemi hallgatóból és operatőrből álló csapat az épület *felmérését* követően (melynek eredménye a felmérési alaprajzok, metszetek, homlokzati rajzok illetve egy 3D-s modell) elkezdték a legsürgősebb beavatkozások *előkészítését* (az eredeti építőanyaggal megegyező méretű és alapanyagú vályogtéglák készítése, a szükséges faanyag beszerzése és méretre vágása) majd *kivitelezését*: az omladékkal fedett bejárati lépcső megtakarítása után a Csoma-szoba tömbjének falain található fő repedések okainak megszüntetése (utólagos túlméretezett földemgerenda kiváltása és a földem eredeti kialakításának visszaállítása), majd a repedések törekkkel erősített habarccsal való tapasztása következett. A Csoma szoba előterében, egy korábban leomlott falszakasz visszaépítése után helyreállították az északi szárny záróföldemének jelentős részét, illetve a szentély felett húzódó bevilágítót is újraépítették, megnyitva az építménybe befalazott egykori üvegezett ablakokat is. A beavatkozások során helyi

munkások segítettek, akiknek a foglalkoztatása többször nehézségekbe ütközött a folyamatban levő mezőgazdasági munkálatok (aratás) miatt.

A helyreállítási programmal párhuzamosan a szervezők Csoma-ösztöndíjat alapítottak, melynek kedvezményezettjei a helyi iskola diákjai. Az ösztöndíjből ebben az évben 3 diák továbbtanulását sikerült biztosítani.

A program magántámogatók segítségével indult, jelképes téglajegyek és gerendák vásárlásával, illetve ösztöndíjra is lehetett támogatásokat küldeni (további információk www.csomasroom.org).

A zanglái királyi palota idei évi gyorsbeavatkozásai csak a legszükségesebbekre szorítkoztak. Az épület állapota továbbra sem megnyugtató, különösen a déli szárny tartószerkezetei igényelnek sürgős beavatkozásokat. A Csoma-szobát illetve a szentélyt tartalmazó északi szárny életét az idei évi beavatkozásokkal talán sikerült meghosszabbítani, azonban a teljes épület megmentése, illetve ezen helyiségek biztonságos megközelítése további beavatkozások sokaságát igényli, melyek immár szakszerű előkészítési munkák, tervek alapján készülhetnek.

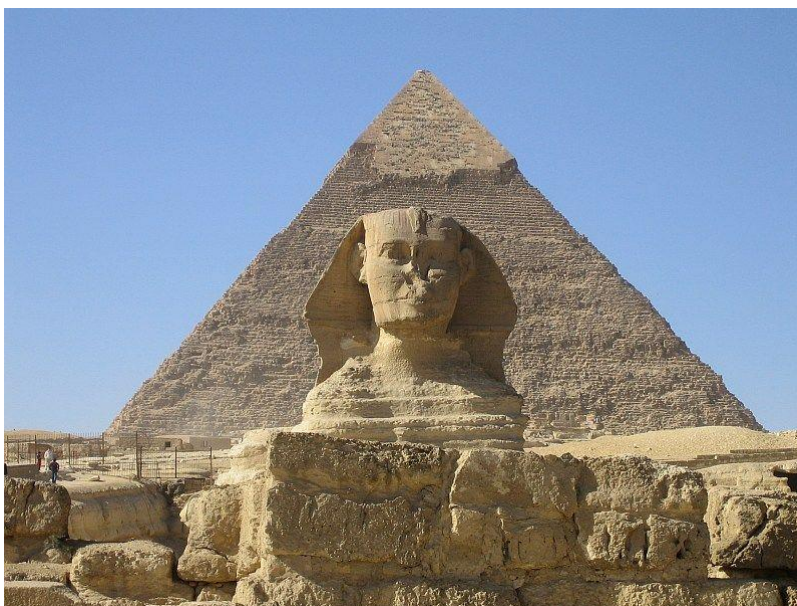
Olosz Emese
K.Ö.SZ.

Kairó... az elképzeltetlen város (1.rész)

Talán nem tévedek nagyot, ha azt gondolom, hogy egy bizonyos kort (5 év?) megérve mindenki szeretné látni az egyiptomi nagy piramisokat és szfinxet, és természetesen különösen igaz ez az építészetre, így hát reám is. Ez dolog azonban az utóbbi hatvan évben „nem jött össze” nekem, így aztán lassacskán már le is mondtam arról, hogy fizikai valóságukban is szembetalálkozzak az ókori világ 7 csodája közül – ha jól számolom az egyetlen – fennmaradttal, amely természetesen ma: világörökség. Hála az ICOMOS-nak, ez végül mégsem így lett, mivel a közelmúltban egy sürgős-fontos kairói misszióban való részvételre kaptam felkérést. Ugyan nem a piramisok miatt, amelyek csak látszólag vannak Kairóban, a valóságban pedig Gizeh (Giza?) területén...vagy inkább mégsem: látszólag vannak Gizeh-ben és a valóságban Kairóban?

Ezt a tényleg zavaros előző mondatot nemsokára megpróbálom egy kicsit jobban megvilágítani, de előtte még gyorsan tisztáznom kell, hogy a „Történeti Kairó” (felvételi nevén: az Iszlám Kairó) világörökségi helyszínen tervezett nagyléptékű fejlesztés miatt keletkezett konkrét probléma okán vált szükségessé a szakzsargon szerinti „reaktív monitoring misszió”. És azt is, hogy a dolog természeténél fogva ez az élménybeszámoló *nem* a misszió során ellátott feladatról szól, hiszen annak eredménye az ilyen eljárások szabályainak megfelelően még egy jó darabig bizalmas kell, hogy maradjon. Részemről tehát az is marad, amit viszont ebben az írásban szándékozom elmesélni, az arról az egészen különleges világról szeretne egy, elismerem, szubjektív képet felvillantani, amelyet Kairónak neveznek.

Kezdeném azzal, hogy miként is áll ennek a városnak és a piramisoknak a viszonya, amely viszony sajnos elég egyszerűen leírható: Kairó városa már csaknem bekebelezte a három nagy piramis, a szfinx és alkotta együttes környezetét. Hol van már az az állapot, amelyet az archív fénykép rögzített valamikor az előző századforduló körül: víz (tó) és sivatag közel és távol a piramisok környezetében... Ha jól értettem, az utolsó utáni pillanatban, speciális államelnöki közbelépés kellett ahhoz, hogy tényleg ne folyja körül a döbbenetes tempóban növekedő város ezt a különleges és lenyűgözően ható együttest. Napjainkban ismét fejlesztéseket terveznek a környezetében – ez esetben azonban nem kell rosszra gondolni: múzeumi-kulturális beruházásról van szó, amely ugyan hipermodern design, de elhelyezésében érzékeny, és megvalósulásával el fog kerülni a most még a piramis lábánál álló és meglehetősen zavaró hatású hajó-védőépület is. Csak hogy ne időzzek túl sokat a piramisoknál, hiszen a városról akartam írni... szóval ennek a résznek a befejezéseként csak megállapítom, hogy hiába hiszi azt az ember, hogy ismeri ezeket a csodálatos építményeket a rengeteg leírás, ábrázolás, fénykép, film, TV műsor stb. alapján, közhely, tudom, de bizony a valóságban mégis mellbevágóan más. A rengeteg turista ellenére is: igazi.

Tehát Kairó, a város. Nem, azaz mégsem – az ott töltött igazán kevés nap alapján az a határozott benyomásom, hogy inkább: Kairó, a városok. Merthogy annyiféle részből áll, amelyek ráadásul történetileg is tényleg külön-külön (is) voltak városok, egymásután és egyszerre. Arra most nem vállalkoznék, hogy teljes történeti és topográfiai áttekintést-leírást adjak erről a hatalmas, a maga nemében tényleg egyedüli képződményről, ahol 13-17 millió ember lakik együtt (igazán pontos lakosság számot nem kaptam, de talán nem is az a lényeg: így is úgy is Magyarországnyi lélekszám...).

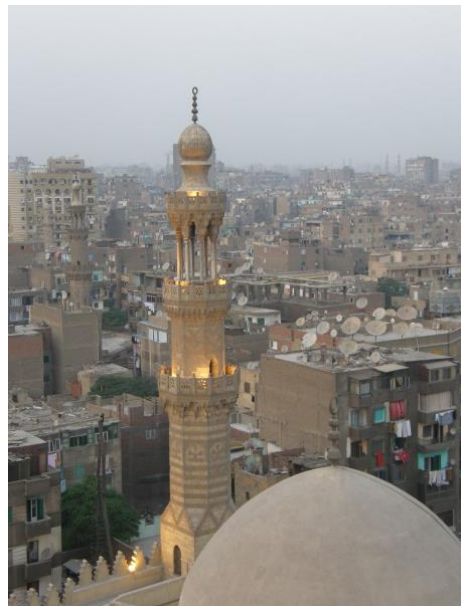
Ha jól értettem a dolgot, a városnak ez láthatóan mozaik-szerű szerkezete nagyrészt úgy alakult ki, hogy az egymást követő „rezsimek” gyakorlatilag otthagyva a korábbi, a meglévő közelében új települést alapítottak. És persze a Nílus valamely ága mellett – amely folyó igazán kaméleonként változtatta medreinek számát és azok lefutását...

A legkorábbi – az Ó-Kairó (ezt is Babylon-nak nevezték a római korban) – az Al Fustat területe (világörökségi „körzet”...), amely ma részben egy igen érdekes romkert... lehetne, feltéve, hogy mintegy száz éve feltárt és azóta kevésbé gondozott területet nem takarja be végképp a több oldalról is fenyegetően közeledő – a helybéli kollégák szerint nagyrészt, ha csak nem teljesen – illegális törmeléklerakásból keletkező feltöltés.

Ennek a területnek az egyik része, illetve hozzá kapcsolódik a kopt negyed, a híres templomaival, amelyek egyikének kriptájában is tartózkodott egy darabig a Heródes elől Egyiptomba menekült Szent Család. Ma ez az egyik leglátogatottabb turisztikai célpont, akárcsak az ugyanitt található szintén igen régi (bár a mai formájában újjáépített) zsinagóga. Kopt templomok természetesen nemcsak itt vannak, hanem Kairóban sokfelé – és máshol is az országban, csak azok nem mindegyike ilyen híres. A számokban kicsit bizonytalan adatközlőim szerint összesen mintegy 12 millió lehet a koptok száma a nagyjából 80 millió körüli Egyiptomban.

Az úgynevezett „Iszlám Kairó” (az összesen öt „sorozathelyszín-rész” közül) a másik olyan történeti városrész, amely a világörökségi listán szerepel, és méltán: fantasztikus középületek – főleg moszkák és medreszék, szépen kialakított közutak állnak itt. A nagy középületek többsége az elmúlt három év állami restaurálási programjának erőfeszítései nyomán mintaszerűen helyreállítva várja, hogy lehetőleg ne csak múzeum legyen belőlük, hanem a mai mindennapi életet is szolgáló fenntartható rendeltetést kapjanak. A Ma'iz utca ennek a városrésznek a tengelye, itt valósult meg az említett felújítások (néha már inkább rekonstrukciók) többsége. Az egész várost – ma városrész – páros bástyatornyokkal védett kapukkal kialakított városfal veszi körül, az egyes kisebb egységek, körzetek a hozzájuk közeli kapu (arabul: Bab) nevéhez kapcsolódó megnevezést viselnek. No, ezt mindent nem tudtam egy-két nap alatt megtanulni, pedig nem is látszik rossz tájékozódási módszernek. Márpedig Kairóban tájékozódni nem is olyan egyszerű, és ebben a város méreteinek is nagy szerepe van; ami a térképen olyan közepes séta-távolságra lévőnek látszik, az bizony a valóságban már elég messze található.

(Folytatása következik)

Fejérdy Tamás

Ágostházi László DLA:

EMLÉKEZZÜNK RÁ, HOGY. . .

2008-ban

120 éve, 1888. december 2-án halt meg **Henszlmann Imre** építész, művészettörténeti író, egyetemi tanár, a Magyar Tudományos Akadémia tagja. Élete, szakmai tevékenysége nagyon sok ágon kötődik a magyar műemlékvédelemhez. Így 1867-től ő a Műemlékek Országos Bizottságának első előadója. 1872-től nyilvános rendkívüli, majd 1878-tól haláláig nyilvános rendes tanára a budapesti egyetemnek, ahol a Művészettörténeti és Classica Archeológiai Tanszékot vezette. Előadásában mindig kiemelt helye volt a hazai építészet nagy alkotásainak. Alkotó tevékenységét ma mint a magyar műemlékügy első apostola munkásságaként értékeljük.

250 éve, 1758 december 6-án történt Egerben a ma *kisréposti palotának* nevezett, a Kossuth Lajos utca 4. sz. alatt álló épület avató ünnepsége. Az egyemeletes, középrészén hangsúlyos rizalittal gazdagított épületet Androvics Miklós kanonok építtette Mathias Gerllet. Emeleti termében gazdag Kracker freskó található.

125 éve, Temesvárott, 1883 december 16-án megszületett **Kós Károly** építész, író, festő, grafikus, közéleti személyiség. Élete, alkotó tevékenysége, közéleti aktivitása nagyon sok szálon kötődik a műemlékvédelemhez. Számtalan alkotását ma műemlékként védjük.

ugyancsak december 16-án lesz **65 éve** született **L. Szabó Tünde** született (1943). Az egész életében rendkívül aktív építész, tervező, majd megyei főépítész nagyon sokat foglalkozott megyéje műemlék, illetve más módon védett épített értékeivel. Sajnálatosan rövid élete gazdagságának jellemzője, hogy 1982-ben Ybl Miklós díjat, 2001-ben Kós Károly díjat és Az Év Főépítésze díjat kapta meg.

215 éve, december 23-án Egerben megtörtént az *Érseki Lyceum* ünnepélyes avatása. A későbarokk épületet Esterházy Károly érsek építtette 1765-1785 között Fellner Jakabbal, akinek halála (1780) után Grossmann József fejezte be az alkotást. Karakteres az épület csillagvizsgáló tornya és figyelemre méltó a díszterme, könyvtára, kápolnája.

2009-ben

225 éve, 1784. január 1-jén szentelték fel a soproni evangélikus templomot, mely minden bizonnyal Neumayer Lőrinc és Ringer József alkotása, melyhez majd 1867-ben épült hozzá Ludwig Förster terveinek megfelelően az 52 méter magas torony, mely a Belváros máig egyik karakteres látvány-eleme.

80 éve, 1929. január 12-én született Kaposvárott Dr. Zádor Mihály építészmérnök, aki a BME tanszékvezető egyetemi tanáraként megvalósította, hogy a műemlékvédelmet az építészhallgatók kötelező tantárgyként tanulják, majd a világon ötödikként javasolta és megvalósította a tárgy posztgraduális oktatását. Bizonyára ezek az érdemek is részeseek voltak abban, hogy az ICOMOS Nemzetközi Oktatási Bizottsága elnökévé választották.

75 éve, 1934. január 26-án meghalt Foerk Ernő építész mérnök, Felsőépítőipariskolai tanár. Életében sok egyéb mellett vagy 30 kisebb-nagyobb templomot alkotott s az ócsai református templom, a kalocsai székesegyház, a breznóbányai és a nagykőrösi templom helyreállítását történt tervei szerint.

1994. január 30-án – immár **15 éve!** – halt meg Mendele Ferenc Ybl-díjas építész mérnök, az OMF páratlan szorgalmú tervezője, majd igazgatója, később a Magyar Építészeti Múzeum igazgatója. Tervei és irányítása mellett történt - sok egyéb mellett – az egregyi, a csemeszkopácsi, a szamostatárfalvi templom, a dunaföldvári torony, meg a túristvándi vízimalom helyreállítása.

Köszönet az 1%-ért !

Ezúton is szeretnénk megköszönni mindenkinek aki 2007-es személyi jövedelemadójának 1%-át az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság Egyesület részére ajánlotta fel.

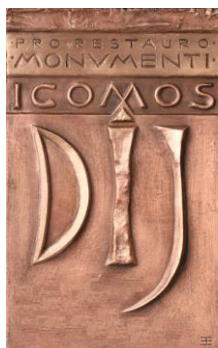
A támogatás révén beérkezett 57.669 Forintot az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság nemzetközi jelenlétének erősítésére, Magyarország szakmai képviseletére fordítottuk.

Ahhoz, hogy 2009-ben is sikeresen dolgozhassunk Egyesületünk célkitűzéseinek megvalósításán, továbbra is nagy szükségünk van az Önök támogatására, számítunk Önökre,

kérjük a műemlékek, történeti együttesek minden barátját, hogy támogasson minket személyi jövedelemadójának 1%-ával !

**köszönettel
ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság Egyesület
Adószám: 18083897-1-41**

És a 2009-es naptárakba már most előjegyezhető dátumok:

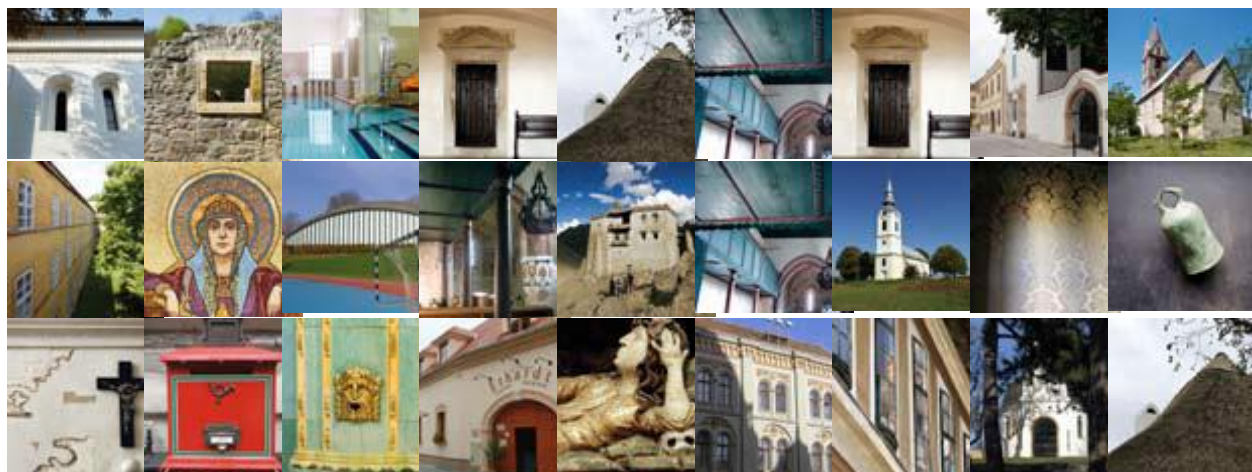
Pro memoria:

A 2009. évi ICOMOS-díjra
és
Műemlékvédelmi Citrom-díjra
történő javaslatok benyújtási
határideje

2009. január 12.

Mustra 2008

Válogatás az örökségvédelem 2008. évi eredményeiből
Helyszín: Örökség Galéria (Budapest I. kerület Táncsics Mihály utca 1.)

A kiállítás megtekinthető:
2008. december 20 és 2009 február 1 között
naponta 9-17 óráig

Tisztelt Tagtársaink, Barátunk,

A Híradónkkal mellékelten megküldjük a 2009. évi tagdíjbefizetéshez szükséges csekket, a tagsági díjat kérjük legkésőbb 2009. március 31-ig befizetni.

Tagdíjaink a 2009-es évre továbbra is változatlanok:

Egyéni tag éves tagdíja	12.000 Ft,
35 éves korig	6.000 Ft (50% kedvezmény)
65 éves kortól	6.000 Ft (50% kedvezmény) (a vonatkozó nyilatkozatot mellékeljük, kérjük azt kitöltve szíveskedjenek nekünk visszajuttatni).

A 2009-es évre érvényes kártyájukat a befizetést követően postázzuk.

Előre is köszönjük, ha adataikban (név, postacím, e-mail cím, telefonszám) történt esetleges változásokról levélben vagy e-mailen értesítenek bennünket!

*Minden kedves Tagtársunknak Békés, Boldog, Örömteli, Sikerekben és
Eredményekben Gazdag 2009-es évet kívánunk !!!*

ICOMOS Híradó, a Magyar Nemzeti Bizottság közleményei

Szerkesztőség: 1014 Budapest, Szentháromság tér 6.

Levél cím: 1535 Budapest, Pf. 721.

Telefon/fax: 212-76-15

E-mail: secretariat@icomos.hu

Honlap: www.icomos.hu

Kiadja a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal

Szerkesztő: Keller Annamária

Az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság tagságával járó előnyök:

- állandó informáltság a műemlékvédelem hazai és nemzetközi eseményeiről, pályázatairól, ösztöndíjairól, stb. az ICOMOS honlap (www.icomos.hu), az ICOMOS Híradó és az ICOMOS News/Nouvelles ICOMOS révén
- ingyenes belépésre jogosító tagsági kártya a világ legtöbb múzeumába, műemlékébe, romterületére
- az UNESCO/ICOMOS Dokumentációs Központjának szabad használata

Az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság pártoló Jogi tagja:
Kulturális Örökségvédelmi Hivatal